

Årsmelding 2016 for Naturvernforbundet Hordaland

1. Innledning

Naturvernforbundet Hordalands aktivitet har steget betydelig i perioden. I årsmeldingen har vi hovedsakelig prioritert å gi rapport til årsmøtet om hvordan arbeidsprogrammet er gjennomført.

Årsmeldingen starter med en oversikt over medlemmene i styret og våre ansatte, før vi presenterer arbeidet som har vært gjort i perioden, inndelt i to hovedbolker: 1) Faglig arbeid, herunder Naturmangfold, Klima og transport, og Bygg og energi, og 2) Formidling, engasjement og bygge kompetanse.

Antall medlemmer i Naturvernforbundet Hordaland pr. 31.12.2016 var 2324. På samme tidpunkt i 2015 var det 2297.

2. Medlemmer i styret

Verv	Navn	Andre verv
Leder	Synnøve Kvamme	Sentralstyremedlem Naturvernforbundet.
Nestleder organisasjon	Siri Vatsø Haugum	Landsstyremedlem i Naturvernforbundet.
Nestleder økonomi	Lisbet Fokstuen	
Styremedlem	Sivert Straume	Delegat på ekstraordinært landsmøte i Naturvernforbundet 18. februar 2017 i Oslo.
Nestleder	Bjarne Nesse	Vara i landsstyret. Delegat på ekstraordinært landsmøte i Naturvernforbundet 18. februar 2017 i Oslo.
Styremedlem	Øystein Lunde Heggebø	Styrerepresentant i bygg og energigruppen. Delegat på ekstraordinært landsmøte i Naturvernforbundet 18. februar 2017 i Oslo.
Styremedlem	Gabriel Fliflet	Leder i klima- og transportgruppen.
Styremedlem	Hallvard Birkeland	Settevara for landsstyret i Naturvernforbundet.
Styremedlem for Natur og ungdom	Alva Førsum Tingnes	Leder i Hordaland Natur og Ungdom

1. vara	Bård S. Larsen	Bygg og energigruppen
2. vara	Randi Hovgaard	Leder Naturvernforbundet på Askøy
3. vara	Linn Vassvik	Styrerepresentant i Naturmangfoldsgruppen

3. Ansatte og praktikanter i årsmøteperioden.

Stilling	Navn	
Daglig leder	Nils Tore Skogland	Var dessuten delegat på ekstraordinært landsmøte i Oslo 18. februar 2017.
Prosjektansvarlig Oljefri og Energismart bolig Hordaland	Silje Østerbø	Jobber dessuten med "Ta vare på det du har Hordaland"
Prosjektutvikler Oljefri og Energismart bolig Hordaland.	Peter Heimstad	
Prosjektkoordinator Prøvekjøre.no og Prøvekjøre elsykkel Bergen/Hordaland	Mona Maria Løberg	Jobber dessuten med design av Naturvest og Naturvernforbundet Hordalands andre prosjekt.
Prosjektkoordinator organisasjon og kommunikasjon og daglig nestleder	Borgar Emanuelsen Bohlin	Jobber med Naturglede Hordaland, Den naturlige skolesekken Hordaland, Naturlig onsdag, organisasjonsutvikling og oppfølging av aktive.
Praktikant biologi	Liv-Åse Hesvik-Lorck	Praktikant fra Institutt for Biologi (UiB) våren 2016. Jobbet med Den Naturlige skolesekken Hordaland og Naturlig onsdag.
Praktikant biologi	Hege Skaar	Praktikant fra Institutt for Biologi (UiB) våren 2017. Jobber med Den Naturlige skolesekken og Naturlig onsdag.

Det har vært gjennomført en grundig gjennomgang av helse miljø og sikkerhet med de ansatte, for å utvikle en ny HMS plan for Naturvernforbundet Hordaland. Dette arbeidet har vært veldig omfattende i en hektisk hverdag. For å få gjennomgått forslagene og utarbeidet en HMS plan det var mulig å gjennomføre, har tidligere nestleder og nå medlem i klima- og transportgruppen og valgkomiteen Nils Johnson gjort en betydelig innsats. HMS planen ble behandlet av daglig leder og ansatte. Den vil bli ferdigbehandlet av styret før årsmøtet.

Arbeidsmiljøet på kontoret er godt. Allikevel har sykefraværet vært 5,43% i 2016. Dette er hovedsakelig knyttet til tilbakeføring for en ansatt på begynnelsen av året samt fravær pga. syke barn og korttidssykdom hos ansatte i resten av perioden.

Borgar Bohlin signaliserte at han ønsket å flytte til Oslo og at nyansatt måtte være tilgjengelig senest 1. juni 2017. Jobben som prosjektkoordinator og daglig nestleder ble utlyst i desember 2016. Da en av søkerne viste seg å være en tillitsvalgt i Naturvernforbundet Hordaland ble Signe Sandberg i valgkomiteen orientert av tillitsvalgt, mens Lisbet Fokstuen (som har arbeidsgiveransvar for daglig leder) ble orientert av Nils Tore Skogland. Ingeborg Gjærum i sentralstyret ble også spurt på generell basis om tillitsvalgte som søkte stillinger burde fratres før søknaden kunne behandles. Dette ble ikke ansett som nødvendig. De søkerne med mest relevant utdanning, erfaring og mulighet til å gjøre en god jobb ble intervjuet av Borgar Bohlin og Nils Tore Skogland i februar 2017. Deretter ble referanser kontaktet. Den best kvalifiserte og relevante kandidaten var Synnøve Kvamme. Hun takket ja til stillingen og vil bli prosjektansatt når hun fratrer som leder i Naturvernforbundet Hordaland.

1. Faglig arbeid

1.1 Naturmangfold

Naturmangfoldsgruppen hadde et aktivt år med 11 medlemsmøter og om lag 30 saker i 2016. På møtene har det vært mellom 8-15 deltakere hver gang. Tilsammen har 24 medlemmer deltatt i gruppen 2016. Fram til mai har møtene vært på det Grønne loftet, men deretter har alle møtene vært hos med den nye FNF-koordinatoren Ørjan Sælensminde på kontoret til Bergen og Hordaland Turlag. Dette for å samordne naturvernarbeidet og kunne levere felles høringsuttaler i aktuelle saker. Oddvar Skre har vært gruppeleder og Siri Vatsø Haugum var styrerepresentant fram til april, da Linn Vassvik overtok. Disse har deltatt i naturmangfoldsgruppen: Oddvar Skre, Linn Vassvik, Hege Hauge, Honoria Bjercknes Hamre, Tone Salomonsen, Siri Vatsø Haugum, Sigrid Skrivervik Bruvoll, Bahar Mozfar, Harald Simonsen, Sylvelin Tellnes, Åshild Idsø, Anne-Britt Andersen, Veronica Ellefsen, Tone Lillemo, Synnøve Kvamme, Liv-Åse Hesvik-Lorck (biopraktikant vår 2016), Tony Marøy, Gunnar Rise, Ida Margrethe Uggerud, Elise Eidset, Ragnhild Gya, Mathea Born, Ingrid Vaksvik og Ørjan Sælensminde (FNF-Hordaland). Prosjektkoordinator Borgar Emanuelsen Bohlin har også deltatt og orientert om Naturlig onsdag, naturgledeturer og Den naturlige skolesekken. Stor rekruttering fra biologistudiet ved UiB sikrer god fagkompetanse i gruppen, samtidig som en stor aldersvariasjon og kompetanse innenfor samfunnsfaglige retninger tilfører gruppen en viktig faglig bredde. Praktikanttilbudet for biologistudenter på UiB hos Naturvernforbundet har vært en stor ressurs for prosjektgjennomføring og Naturmangfoldsgruppen i 2016. Flere praktikanter har i etterkant fortsatt som medlemmer i Naturmangfoldsgruppen.

Takket være flere aktive og til dels ny kompetanse i gruppen har den marine satsingen økt i 2016, og flere fra gruppen har engasjert seg i en marin arbeidsgruppe. Det gjorde det mulig for naturmangfoldsgruppen å gjennomføre tre møter i møteserien Naturlig onsdag i 2016. Mer om Naturlig onsdag lengre nede. Dessuten har flere av medlemmene i gruppen deltatt i planlegging og gjennomføring av skoleutflukter i Den naturlige skolesekken på våren og Naturgledeturer på høsten. Det har vært arrangert to «skrivekurs» for å trene opp nye deltakere til å skrive høringsuttaler. Kurset 26. januar ble ledet av FNF-koordinator Johanna Aarflot og 15. mars ble det ledet av Siri Vatsø Haugum. Medlemmer av gruppa deltok i Fylkesmannen i Hordaland sin dagskonferanse 19. januar om «Forvaltning av naturmangfaldet i sjø» og Havforsker møtet 14-16. november om problemer i

oppdrettsnæringen. Honoria Bjerknes Hamre og Anne-Britt Andersen representerte NVH på dette møtet og refererte tilbake til gruppa. Flere av medlemmene i naturmangfoldsgruppar har også deltatt i arbeid med å utvikle en visjonsplan for “Gode, grønne Norge”. Se avsnitt om visjonsplanen lengre nede.

Honoria Hamre og Nils Tore Skogland deltok på reguleringsmøte Fiskeridirektoratet 2. juni 2016.

Prosjekter: Gjennomføre Naturglede Hordaland og Den Naturlige skolesekken ihht. finansiering.

Naturglede Hordaland

Naturgledeturer i 2016

<p>4. sep</p>	<p><i>Byfjellsdagen.</i> Frivillige naturguider Elise Eidset, Ida Margrethe Uggerud og Mathea Born lot barn og voksne få prøve seg på skattejakt i naturen, da de sto på stand for Naturvernforbundet Hordaland under Byfjellsdagen til Bergen og Hordaland turlag.</p>
<p>2. okt</p>	<p><i>Naturskattejakt i Hordnesskogen.</i> Vi samarbeidet med Hordnesskogens Venner om planlegging og gjennomføring av en større aktivitetsdag i Hordnesskogen 2. oktober. Vi bidro med Naturgledeaktiviteter (naturskattejakt, sopptur og naturkartlegging) som del av en større aktivitetsdag, i tillegg til å bidra i koordinering og annonsering av aktivitetsdagen som sådan. Av de i overkant 2000 som deltok på denne aktivitetsdagen, tok omtrent 240 personer utfordringen med å identifisere artene i Naturvernforbundet Hordaland sitt naturskattekart, hvorav 90 personer leverte inn kartene for å bli med i trekningen om medlemskap i Naturvernforbundet som blant annet inkluderer én ukes gratis prøvekjøring av elsykkel. 2 heldige vinnere vant hvert sitt familiemedlemskap. I tillegg var totalt om lag 65 personer innom vår stand og snakket med våre naturguider, med som deltaker på sopptur eller på naturkartlegging med økolog Christian Mong.</p> <p>Naturvernforbundet Hordaland deltok for å spre kunnskap og engasjement om nærnaturen til flere. Vi benyttet denne anledningen til å fortelle om behovet for en bærekraftig utvikling som ivaretar hensyn til naturmangfold og globale klimamålsetninger, både i valg av plassering av godsterminal i Bergen og i valg av transportmiddel når man reiser til jobben.</p>
<p>27. nov</p>	<p><i>Naturglede på Fløyen.</i> Søndag 27. november arrangerte Naturvernforbundet Hordaland Naturgledetur på Fløyen, i samarbeid med den polske organisasjonen Propter Familia. organisasjonen engasjerer seg i å gi oppfølging til personer i det polske miljøet i Bergen som har ulike utfordringer, som å få seg et nettverk i byen, å finne en vei inn i arbeidsmarkedet, eller sliter med ensomhet og det å integrere seg i deres nye hjemsted. Daglig leder i organisasjonen, Justyna Kotowiecka, var med for å snakke med deltakere om hvilke muligheter som finnes i Bergen.</p>

	<p>Alle de 12 polske deltakerne meldte at de ønsket å engasjere seg mer i å arrangere natur- og friluftaktiviteter i Bergen, og flere gav tilbakemelding om at tilbud som skaper rom for deltakelse for både polske personer og andre bergensere, var mangelvare. Kanskje handler også en del av dette om utfordringer knyttet til annonsering og å nå ut direkte til de rette miljøene. Ved tilstrekkelig finansiering er dette noe Naturvernforbundet Hordaland ønsker å satse enda mer på i 2017.</p>
Støtte-spillere	<p>Hordaland fylkeskommune og Miljødirektoratet.</p> <p>Takk til frivillige Ragnhild Gya, Petter Inge Nes, Ida Margrethe Uggerud, Honoria Bjerknes Hamre, Hans Sindre Rein, Linda Thoresen, Elise Eidset og Mathea Born.</p>

Den Naturlige skolesekken Hordaland

Våren 2016 har Naturvernforbundet Hordaland gjennomført prosjektet Den naturlige skolesekken Hordaland. Planlegging ble også gjort høsten 2015. Tildelte midler fra Miljødirektoratet og Sparebanken Vest ble benyttet til å gjennomføre undervisningsopplegg og gi lærere og elever ved samarbeidsskolene innføring i hvordan naturen kan brukes som klasserom. Prosjektet har gitt elever i Hordaland innblikk i hvilke planter og dyr som finnes i vassdrag og strandsoner i skolens nærområder, hvordan organismene er tilpasset hverandre og miljøet, og hvordan økosystemer kan være sårbare for fysiske endringer i miljøet. Prosjektet var et samarbeid mellom Naturvernforbundet Hordaland, Statens naturoppsyn ved naturveileder Kjersti Follesøy, 14 lærere og fire lærlinger ved seks samarbeidsskoler og 19 frivillige naturguider. Samarbeidsskolene var Midtun skole, Smørås skole, Sælen oppvekststun, Søreide skole, Søre Fusa oppvekstsenter og Paradis skole. Til sammen deltok 275 elever på det feltbaserte undervisningsopplegget 2015/2016. Disse naturguidene fra Naturvernforbundet deltok: Liv-Åse Hesvik-Lorck (praktikant), Åshild Idsø, Linda Thoresen, Bahar Mozfar, Hege Hauge, Christian Lucien Bodin, Ida Margrethe Uggerud, Linn Vassvik, Ragnhild Gya, Silje Stornes, Ingvild Sundal Joys, Henrik Wirsching, Silje Øksdal, Kaja Egeli, Frida Reinsfelt Klubb, Petter Inge Nes, Helene Bing, Jessica Anne Hough og Hedda Barfod. Høsten 2016 har vi engasjert flere naturguider og skoler, og planlagt aktiviteter som skal gjennomføres våren 2017.

16. september 2016 deltok prosjektkoordinator Borgar Emanuelsen Bohlin på den årlige nasjonale konferansen til Den naturlige skolesekken i Oslo.

Sette søkelys på sumvirkningen av alle naturinngrepene i Hordaland, og sette tap av naturmangfold på dagsorden.

Spesielt gjennom arbeidet med å verne vassdrag mot kraftutbygging har vi satt søkelys på problematikken rundt sumvirkningen av alle naturinngrep i Hordaland, og forsøkt å sette tap av naturmangfold på dagsorden. Naturmangfoldsgruppa har jobbet mye med å forhindre naturinngrep fra bygging av kraftverk og har skrevet høringsuttalelser på flere småkraftpakker som har vært på høring. Dette inkluderer alle de fire småkraftsakene i Vaksdal 2 pakken, hvor alle kraftutbyggingene fikk avslag. Modalenpakken hvor vi uttalte oss om 3 av

kraftutbyggingene (Budal 2, Kvernhusfossen og Todeilselva), samt skrev uttalelse om samlet belastning til de resterende fire søknadene. Disse er ikke ferdigbehandlet hos NVE. De som har vært med på å skrive høringsuttalelser er: Linn Vassvik, Oddvar Skre, Bahar Mozfar og Øystein Heggebø (som bidro fra bygg- og energigruppa).

Å sette tap av naturmangfold på dagsorden har vært en sentral del av budskapet vårt særlig i sakene om Øystesevassdraget, Opo og Raundalselva (vernet sideelv til Vossovassdraget). I saken om Øystesevassdraget har vi synliggjort problematikken med mangelfulle naturkartlegginger i forbindelse med utbyggingssøknader, spesielt gjennom rapporten vi fikk utarbeidet (se eget avsnitt om arbeidet med Øystesevassdraget under), men også i debatter, møter med politikere og gjennom media. I debattene om flomsikring i Odda og langs Vossovassdraget har vi lagt vekt på verdien av naturmangfold og økosystemtjenester, og konsekvensene av å ødelegge naturen bit for bit. Vi har argumentert for utredning av restaurering av naturlige dreneringssystemer som flomtiltak, og understreket at konsekvensene av naturødeleggelse ikke kan finansieres av videre naturødeleggelser. I forbindelse med Raundalselva har vi sammen med FNF og Naturvernlaget på Voss deltatt på møte om flomsikring i september 2016, og kommunestyremøte 12. januar 2017 der Synnøve Kvamme og Kåre Flatlandsmo holdt innlegg og deltok i debatt. Fokus var særlig på verneverdiene i Raundalselva, bortfall av vassdragsnatur i Norge, tap av naturmangfold og konsekvensene av dette. Vi fulgte opp med kronikk i Avisa Hordaland som stod på trykk 28. januar. Oddvar Skre representerte oss på folkemøte i Odda angående flomsikring langs Opo.

I tillegg har Honoria Bjerknes Hamre i samarbeid med Hardanger Villfisklag og Naturvernforbundet skrevet brev til klima- og miljøministeren for å få omgjort vedtaket i regjeringen om å inndra midlene til genbanken som skulle ta vare på villaksen i Hardanger. Synnøve Kvamme deltok også på panelsamtale på "Luftballett" - et arrangement i regi av Vågestykke som er et kunstprosjekt på Høgskolen i Bergen, med energi som tema.

Vi fremmet et helhetlig perspektiv for bærekraftig omstilling hvor debatten ikke begrenses til et ensidig fokus utelukkende på klimagassutslipp, og understreket at tap av naturmangfold er en minst like stor trussel som klimaendringene. Vi forklarte verdien av intakt natur og økosystemtjenester, og argumenterte for at energieffektivisering må være det overordnede målet for Norge, og at fremtidens energisystem må være fornybart, men også småskala, kortreist og effektivt.

Honoria Hamre deltok også i Rein Vidde-konferansen på Geilo 16-17. mars om konflikten mellom villrein og helårsvei over Hardangervidda. Medlemmer fra naturmangfoldsgruppen engasjerte seg med klima- og transportgruppen i arbeidet med forslaget fra Jernbaneverket og Bergen kommune om ny godsterminal, og deltok på aktivitetsdag 2. oktober i Hordnesskogen, som trakk ca 2 000 mennesker. Se avsnitt om klima og transport for mer om godsterminalsaken.

Videreføre arbeidet med visjonsplanen "Gode grønne Hordaland" som skal vise hvordan man kan møte store trusler mot biologisk mangfold (kraftutbygging,

infrastruktur, dårlig arealplanlegging, forurensing og klimaendringer) både i terrestre og marine miljø.

Det er etablert en gruppe som arbeider med visjonsplanen, ledet av Synnøve Kvamme med hjelp fra Nils Tore Skogland og Borgar Emanuelsen Bohlin. Visjon forstås som et bilde av en framtidig situasjon på et visst tidspunkt. Gruppen tar utgangspunkt i en tverrfaglig konsensusdefinisjon av bærekraft, utviklet av Det Naturliga Steget. Gruppen beskriver deretter et bilde av et bærekraftig Norge i 2030, nærmere bestemt ved å skissere fremtidsbilder av henholdsvis en by, et tettsted og spredt bosetting som er i samsvar med fire prinsipper for bærekraft. Deretter vil gruppen beskrive hva som må gjøres for å komme dit politisk, organisatorisk og økonomisk. Arbeidet ble startet i naturmangfoldsgruppen 15. november 2015, og 28. mai 2016 ble det holdt arbeidsmøte i bygg- og energigruppen med idémyldring om hvilke temaer som skal dekkes. Før sommeren 2016 ble dette arbeidet slått sammen i en visjonsgruppe som samarbeider om å utvikle en helhetlig og tverrfaglig visjon. Gruppen har hatt 5 plenumsmøter, og medlemmer har avtalt å møtes mellom plenumsmøtene i mindre arbeidsgrupper fordelt på respektive temaer. Det er gjort et godt grunnarbeid innenfor temaet produksjon og forbruk, og lagt en møteplan fremover for å inkorporere det arbeidet som er blitt gjort av bygg- og energigruppen og naturmangfoldsgruppen, samt utvikle nytt innhold innenfor de andre temaene i visjonen. Gruppen bruker en delt mappestruktur hvor deltakere kan legge inn sine bidrag. Initiativet har gjort at flere nye har engasjert seg, og i løpet av 2016 har 24 personer deltatt i arbeidet: Synnøve Kvamme, Borgar Emanuelsen Bohlin, Oddvar Skre, Nils Tore Skogland, Ingrid Vaksvik, Eirik Hordnes, Tom Danielsen, Arvid Hope, Eivind Vaksvik, Anne-Britt Andersen, Ingvild Johnsen, Hsiu-Jane Chen, Linn Vassvik, Emilie Sommervold, Øystein Lunde Heggebø, Honoria Bjerknes Hamre, Åshild Idsø, Sylvelin Tellnes, Tony Marøy, Karen Tvedt, Anne-Britt Andersen, John Henry Schieldrop, Asbjørn Orheim Stoveland og Hermod Nitter.

Arbeide for å avverge utbygginger i Øystesevassdraget og gi vassdraget varig vern.

Det har vært jobbet mye for å verne Øystesevassdraget mot utbygging. I februar møtte Synnøve Kvamme statssekretær Kjell Børge Freiberg (Olje- og energidepartementet) og statssekretær Lars Andreas Lunde (Klima- og miljødepartementet) sammen Naturvernforbundet sentralt og Bergen og Hordaland turlag.

Naturvernforbundet Hordaland fikk støtte fra Forum for natur og friluftsliv Hordaland til å utarbeide en ny naturkartlegging i nedre del av vassdraget. Dette ble utført av Biofokus. Rapporten avdekket mellom annet funn av 14 rødlistearter der utbyggers utredning bare fant 3 og gav flere oppslag i Bergens tidende.

Rapporten ble presentert på befaring som Olje og energidepartementet arrangert i Øystese, samt på vassdragsseminar 2.-4. september som Forum for Natur og friluftsliv i Hordaland, Naturvernforbundet Kvam og Hordaland, vassdragsvernrådet i Naturvernforbundet nasjonalt, Bergen og Hordaland Turlag, Norges Jeger- og Fiskerforbund i Hordaland og deres respektive lokallag arrangerte. Over 70 personer deltok på seminaret. Også BKK og Øystese Kraft, de to selskapene som har søkt om utbygging i henholdsvis øvre og nedre del av Øystesevassdraget, var til stede og presenterte sine prosjekter. Videre holdt Einar Hope, Lars Erikstad fra NINA, Anniken Friis fra Fylkesmannen i Hordaland, Trond Amland fra Fjord Norge og Arild

Molstad innlegg. Seminaret ble avsluttet med politisk debatt ledet av Knut Markhus, der Kjersti Toppe (Sp), ordfører i Kvam herad Jostein Ljones (Sp), Heikki Holmås (SV), Roald Kvamme (Ap), Terje Breivik (V) og Henning Warloe (H) deltok. Søndag 4. september ble det arrangert befarings langs Øystesevassdraget.

Naturvernforbundet Hordaland hadde også leserbrev på trykk i BT 3. september 2016, utarbeidet i samarbeid med Naturvernforbundet nasjonalt.

Synliggjøre miljøutfordringer i marine miljø

Naturmangfoldsgruppen har gjennomført to Naturlige onsdager med fokus på miljøutfordringer i marine miljø. Den første, med tittelen ‘ Et hav i endring ’ samlet 70 personer på Litteraturhuset i Bergen. Det ble satt lys på endringer i fiskepopulasjoner langs norskekysten og debatten gikk høyt om hvorvidt tolkningen av data og forvaltningen av fiskebestandene var riktig.

Den andre Naturlige onsdagen i regi av naturmangfoldsgruppen hadde tittelen ‘Ingen dråpe i havet’, samlet 38 personer, og tok opp marin forsøpling med særlig fokus på plast. Per-Erik Schulze og Magnus Svendsen Nerheim var innledere. Flere ble engasjert etter å ha deltatt på møtene. Begge møtene ble videostrømmet direkte og lagt ut på Youtube. Møteomtale ble delt på nettsider, i sosiale medier og i medlemsbladet NaturVest.

Nils Tore Skogland holdt foredrag på Bergen Venstres symposium om “Plastfritt Hordaland” 9. november på Bergen Private Gymnas og deltok på møte om “Vi rydder strendene i Hordaland” hos Bergen og omland friluftsråd. Naturlig onsdag, foredrag og deltakelsen ble gjort mulig på grunn av støtte fra Miljødirektoratet gjennom Naturvernforbundet sentralt til dette arbeidet mot marin forsøpling.

Støtte opp om nasjonale saker.

Viser til arbeidet mot utbygging av Øystesevassdraget, som har blitt løftet opp som en sak av nasjonal betydning. Honoria Bjercknes Hamre skrev brev til klima- og miljøministeren til støtte for genbank for villaks i Hardanger i samarbeid med Naturvernforbundet nasjonalt.

Jobbe for økosystembasert forvaltning

Økosystembasert forvaltning ligger til grunn for visjonsplanen “Gode grønne Norge” (se over). Dessuten omfatter planen visjoner om bærekraftig energibruk og arealbruk.

Følge opp relevante arealplaner

Nils Tore Skogland deltok 17. mars på innspillskonferanse om Kommuneplanens arealdel (KPA) som byråd for byutvikling Anna Elisa Tryti inviterte til. Temaet var transport. Borgar Emanuelsen Bohlin deltok 27. april på innspillskonferanse hvor temaet var plassering av virksomheter, næringsareal ved sjø, grønt skifte og morgendagens næringer.

Det ble skrevet høringsuttalelser til landbruksplan for Bergen kommune. Oddvar Skre og Nils Tore Skogland deltok på møtet med landbrukssjefen i Bergen.

Her kan også nevnes gruppens engasjement i godsterminalsaken, som er beskrevet andre steder i årsmeldingen. I tillegg har gruppen sendt klage til Fylkesmannen angående brudd på forskriftene for Bergen kommune sitt bossdeponi i Rådalen.

Fortsette samarbeidet i Forum for Natur og Friluftsliv)

Naturmangfoldsgruppen har hatt jevnlige møter med FNF koordinator i Hordaland. Johanna Myrseth begynte på PHD tilknyttet Havforskningsinstituttet i januar og ble takket for kjempebra innsats. FNF-koordinatorstillingen var ledig fra februar til og med mai, da Ørjan Sælensminde overtok.

Naturmangfoldsgruppen har gjennom 2016 hatt godt samarbeid med FNF koordinator Ørjan Sælensminde. Han har deltatt på gruppemøtene som en gang i måneden, og han har reist på befaringer, vært med å skrevet fellesuttalelser og bidratt med god kunnskap til gruppa i arbeidet med å bevare naturen i både vernede vassdrag og andre elver.

01.01.2016 ble Forum for Natur og Friluftsliv dannet som en nasjonal organisasjon. FNF nasjonalt har kontor i Oslo og har ansatt en daglig leder som har personalansvar for landets fylkeskoordinatorer. Formålet bak denne omorganiseringen var å samle og administrere alle ansatte sentralt for å lette oppfølging for de lokale organisasjonene. Det ble også bestemt at FNF Hordaland skulle etableres som en selvstendig enhet og registreres i Brønnøysund. Det ble gjennomført stiftelsesmøte for FNF Hordaland i 20. oktober 2016 hos Naturvernforbundet Hordaland. 6 av medlemsorganisasjonene i fylket deltok. Her ble Lars Ågren fra NOF Bergen lokallag og NOF Hordaland, Alv Arne Lyse Norges Jeger- og Fiskerforbund, Helene Ødven i Bergen og Hordaland Turlag og Nils Tore Skogland i Naturvernforbundet Hordaland valgt som styremedlemmer for to år. Styret konstituerte seg selv 19.12.2016 og valgte Lars Ågren til ny styreleder. Det har blitt avholdt 5 arbeidsutvalgs/styremøter i 2016, og samarbeidet i styret fungerer svært godt.

Nettsidene til FNF Hordaland har blitt brukt til å publisere informasjon om høringsuttalelser, møter, planer og annen aktivitet i forumet. Nytt av året er at koordinator sammenfatter aktiviteten i forumet i et månedsbrev. Disse kan lese her: <http://www.fnf-nett.no/13308.13305.Manedsbrev.html>

Publisere saker om gruppens aktivitet på nettsidene, sosiale og vanlige medier. (Linn)

Saken om utbygging av Øystesevassdraget har vært mye i media det siste året. Bergens Tidende har skrevet om saken 18 ganger (11.02.17, 09.02.17, 15.09.16, 08.09.16, 06.09.16, 05.09.16, 13.08.16, 14.08.16, 09.08.16, 16.07.16, 26.04.16, 25.04.16, 15.04.16, 14.04.16, 08.04.16, 07.04.16, 23.03.16 og 12.03.16), Hordaland folkeblad har skrevet om saken 17 ganger (14.02.17, 11.02.16, 31.01.17, 23.12.16, 13.12.16, 06.12.16, 04.12.16, 14.10.16, 06.09.16, 02.09.16, 30.08.16, 16.08.16, 12.08.16, 08.07.16, 26.04.16, 08.04.16 og 29.03.16),

NRK Hordaland sin nettavis har skrevet om saken 3 ganger (11.02.17, 28.10.16 og 07.04.16), og saka har også vært oppe i Klassekampen (20.12.16), Natur og Miljø (26.10.16), Bergensavisen (03.09.16 og 02.09.16), Sysla grønn (26.07.16), Fjell og Vidde (13.06.16) og på Norges Naturvernforbund sine nettsider (10.08.16). Dette har vært skrevet av journalister, men også i form av intervjuer, leserbrev og kronikker fra engasjerte sivile og aktive i naturvernforbundet (Synnøve Kvamme, Oddvar Soldal, Lars Haltbrekken og Nils Tore Skogland)

Opphev av vern av Opo- og Vossovassdraget at også fått stor mediainteresse det siste året. Opovassdraget ble det skrevet om 5 ganger i Bergens Tidende (21.11.16, 18.11.16, 16.11.16, 03.11.16 og 28.10.16), i Hardanger folkeblad 3 ganger (02.12.16, .01.12.16 og 04.11.16), i Radio Haugaland 2 ganger (01.12.16 og 28.10.16), Sysla (17.02.17), Odda kommune sine nettsider (01.02.17), Klassekampen (11.11.16) og Radio Folgefonn (28.10.16). Vossovassdraget ble det skrevet om i Hordaland folkeblad (19.01.16, 22.09.16) bla ved et intervju med Kåre Flatlandsmo (Voss naturlag), i Aftenposten (07.12.16) av Ørjan Sælensminde (FNF), Alv Arne Lyse, Nils Tore Skogland (NVH) og Helene Ødven (Bergen og Hordaland Turlag), og i Bergens Tidende (01.09.16).

På Naturvernforbundet Hordaland sine nettsider har naturmangfoldsgruppa formidlet naturglede og naturkunnskap og annonsert arrangementene Naturglede Hordaland med naturskattejakt i Hordnesskogen 02.10.16 og Naturglede på Fløyen den 27.11.16. Gruppen har også skrevet og publisert saker om Naturlig onsdag (“Et hav i endring” 28. juni og “Ingen dråpe i havet - plast i marine økosystemer” 6. april) på nettsider, nyhetsbrev og sosiale medier. Omtale fra møtet 6. april (Et hav i endring), ble skrevet og tilpasset av Anne-Britt Andersen og publisert i NaturVest sammen med foto av Eugene Kitsios. Videostrøm fra møtene ble sendt direkte, og er tilgjengelig på Naturvernforbundet Hordaland sin Youtube-kanal.

1.2 Klima og transport:

Klima- og transportgruppen ble ledet av Sivert Straume frem til sommeren. Deretter overtok Gabriel Fliflet vervet. Antall fremmøtte på arbeidsmøtene har stort sett ligget på ca. 3-5 personer. Tre av medlemmene (Sivert Straume, Hallvard Birkeland og Gabriel Fliflet) har samtidig sittet i styret for Naturvernforbundet Hordaland, så kontakten mellom gruppen og styret har vært tett.

Gruppen har arbeidet med bl.a. disse sakene:

Gode, grønne Bergen:

Vårt store arbeid i 2015 med Gode, grønne Bergen - en visjon for 2030 var fruktbart, og ga oss styrket troverdighet. Vi forsøkte videreføre dette med nye møter med folkevalgte, der vi presenterte visjonen og svarte på spørsmål. Gabriel, Nils Johnsen og Nils Tore Skogland møtte Samferdselsutvalget i Hordaland fylkeskommune. Senere møtte Gabriel og Nils Tore hele Komité for miljø- og byutvikling i Bergen kommune.

Flyavgift

Gruppen v/Gabriel skrev en høringsuttalelse til Regjeringens forslag til flyavgift. Vi var blant de svært få høringsinstanser som støttet den, samtidig som vi ba om forbedringer.

Naturlig onsdag 3/2: Møte om Motorveiparadokset

Her fulgte vi opp tanken i Gode, grønne Bergen og satte kritisk lys på de omfattende planene om nye motorveier i vårt distrikt.

Paradokset presenteres

Har politikerne fått med seg noe vi ikke har? Det er dette Sivert Straume introduserte kveldens ”Motorveiparadoks” med. Han spurte hvordan ellers kan planene om et seksfelts Sotrasamband og ny motorvei rundt byen samsvare med klimaforliket om å redusere utslippene i Norge, at all økning i persontransport skal tas av kollektiv, sykkel og gange, og at Bergen skal bli fossilfri innen 2050?

Disse inviterte deltok som innledere og i paneldebatt:

Petter Næss (professor i landskapsplanlegging ved NMBU), Eivind Kolflaath (professor i filosofi ved UiB), Marit Warncke (administrerende direktør for Bergen Næringsråd), Anna Elisa Tryti Byråd for byutvikling (Ap)), Martin Smith-Sivertsen (H) gruppeleder og tidligere byrådsleder), Alf Helge Greker (V) tidligere nestleder i fylkestingsutvalget for samferdsel) og Nils Tore Skogland. Ordstyrer under debatten var Gunnar Wiederstrøm, spesialrådgiver i Opus Bergen.

65 deltakere og fullt på Litteraturhuset. Les mer på nettsidene våre.

Broen til fremtiden - miljøvernhelg i Oslo

På denne store miljøkonferansen i Oslo deltok Hallvard, Gabriel og Steinar Eide. I etterkant av selve konferansen møtte Gabriel aktivister fra hele landet og forsøkte inspirere med å

fortelle om arbeidet med Gode, grønne Bergen. Hallvard var sentral i organiseringen av et møte om KAF.

Har vi glemt biologien i all teknologien? Skog, biodrivstoff og klima

Et sentralt tema for NVH høsten 2016 var hvordan vi best kan bruke skog og mark som karbonlager - og samtidig bevare naturmangfoldet. En viktig årsak var forslaget om økt produksjon av biodiesel, som ble støttet av Venstre og deler av miljøbevegelsen. 2. november arrangerte vi Naturlig onsdag på Litteraturhuset med følgende temaer:

- Kan vi hindre klimakrise ved å gi naturen bedre vilkår for å lagre karbon?
- Skal vi la skogen stå, eller bruke den til biobrensel og materialer?
- Borte bra, hjemme tja: Er det logikk i at våre myndigheter støtter vern av myrer og torvmarker i utlandet, men ikke hjemme?
- Kan vi styrke naturmangfoldet samtidig som vi øker karbonlagringen i naturen?

Innledere var: Holger Schlaupitz (fagsjef natur og klima, Naturvernforbundet), Trygve Refsdal (forstkandidat, miljø- og bistandsarbeider), Jan Ivar Rødland (styreleder, Kystskogbruket), og Geir Harald Ingeborgrud (Daglig leder, Eco-1 Bioenergi AS). Kommentarer ved bl.a. Une Bastholm (MDG) og Brita Toppe (Sp).

Prosjekt: Prøvekjøre elsykkel i Bergensområdet

Prøvekjøre elsykkel er et prosjekt med mål om å bidra til renere luft, bedre folkehelse og tryggere trafikk gjennom å gi kunnskap og praktisk erfaring med elsykkel og andre bærekraftige transportformer. Prosjektet har følgende hovedmål for perioden 2016-2019:

1. Gi ansatte erfaring med bærekraftig transport
2. Mangfoldiggjøre syklist-identiteten
3. Gjøre det enklere for bilister å endre reisevaner
4. Gi ungdom erfaring med bærekraftig transport
5. Videreutvikle prosjektet og drive kompetanseheving

Naturvernforbundet Hordaland drifter prøvekjøre.no og gjennomfører prosjektaktiviteter. Prosjektkoordinator Mona Maria Løberg er ansatt i Naturvernforbundet Hordaland.

I 2016 har vi talt 52 prøvekjøringer med elsykkel på stand, som er en betydelig nedgang i prøvekjøringer på stand, hvor vi i 2015 talte 142 og 633 i 2014. Dette skyldes lite finansiering til besøk av bedrifter og stand-aktivitet i det offentlige rom. Erfaringen vår er at det er lettere å

nå riktig målgruppe via arbeidsplasser enn i det offentlige rom, men det har i 2016 vært liten betalingsvillighet blant bedriftene. Mye av arbeidstiden i 2016 har også gått med på å rydde opp i feil på provekjøre.no, planlegge og videreutvikle en ny retning: arbeid mot ungdom. Det er imidlertid en positiv økning av personer som har prøvekjørt elsykkel i en uke, fra 198 i 2014 og 170 i 2015 mot 252 i 2016.

Siden prosjektet har startet opp har 907 personer prøvekjørt elsykkel på stand, og 630 i en hel uke gjennom bestilling på provekjøre.no.

AKTIVITET	BESKRIVELSE
Prøvekjøre.no	<p>Nettsiden har blitt oppdatert og feilen med dobbeltbooking har blitt fikset.</p> <p>Besøk i 2016: 10 897 Sider per økt: 3.16 Sidevisninger: 34 460 Fluktfrekvens: 60,09%</p> <p>Sammenlignet med 2015 er det færre økter og brukere, men de som besøker siden bruker med tid, flykter sjeldnere og besøker flere sider.</p>
Forhandlere	<p>Utviklet kriterier for hvilke forhandlere som kan delta i prosjektet. Disse ble behandlet og godkjent av styret i Naturvernforbundet.</p> <p>Lage system for å kartlegge og godkjenne forhandlere. Har kartlagt og begynt kontakt med nye forhandlere.</p> <p>G-Sport Bergen Storsenter og G-Sport Laguneparken måtte avsluttet deltakelsen i prosjektet pga. mye reparasjoner og lite kapasitet.</p>
Arrangementer	<p>Planlegge og delta på ulike arrangementer i Hordaland for å synliggjøre bærekraftig transport. Vi har tilbudt gratis prøvekjøring av elsykkel på de fleste arrangementene.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Grønne skiftet på Voss • Strategihelg for frivillige og ansatte i Naturvernforbundet Hordaland • Dialogkonferansen (ansatte i Hordaland fylkeskommune) • Mobilitetsuken i Bergen (Bilfriday) • Aktivitetsdag Naturglede Hordaland i Hordnesskogen
Prøvekjøringer	<p>Enkelt-prøvekjøringer på stand i 2016: 52. Totalt: 907 Ukes prøvekjøringer i 2016: 252. Totalt: 630.</p>

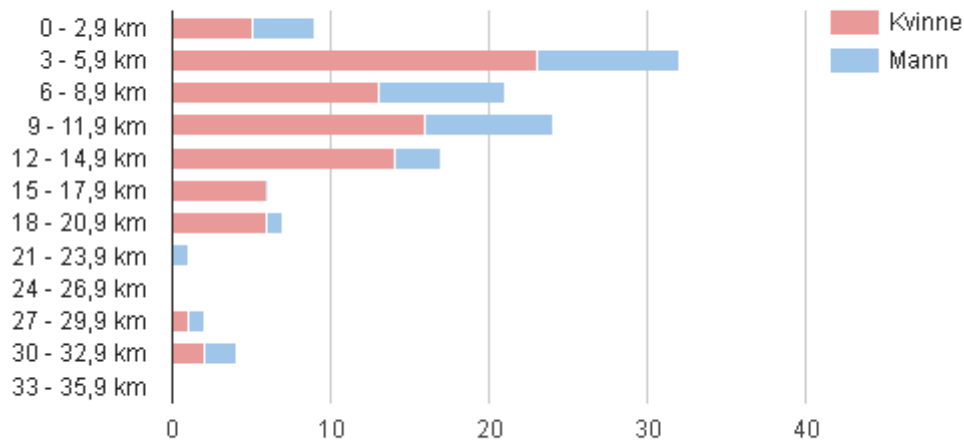
Media	<p>Prøvekjøre har fått oppmerksomhet rundt Klimasats-støtten fra Miljødirektoratet og den nye satsingen på ungdom.</p> <p>Omtale i 2016: 4</p>
Politikk	<p>Jobbe for at det skjer en helhetlig satsing på et bærekraftig transportsystem i Hordaland.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brev til samferdselsminister med behovet for bærekraftig bymiljøavtale i Bergen. • Innspill på høringsuttalelse for sykkelvei over Bryggen. • Innspill til Bergen kommunes “Grønn strategi”.
Samarbeidspartnere	<p><u>Støttespillere:</u> Bergen kommune, Helse Hordaland fylkeskommune.</p> <p><u>Prøvekjøring for ansatte:</u> Helse Bergen.</p> <p><u>Hjelp fra bransjen:</u> BoA Sykler, G-Sport Bergen Storsenter, G-Sport Laguneparken, Horten sykkelport og Stians Sport.</p> <p><u>Andre bidragsyttere og frivillige:</u> Adrian Dvergsdal IT, Bedriftsidretten, Folkelig, Trygg trafikk, Hans Sindre Rein, Tone Salomonsen og Petter Nes.</p>

Resultater fra spørreundersøkelse:

Vi sendte ut en spørreundersøkelse blant brukerne som har prøvekjørt elsykkel i en uke. Resultatene er basert på svar fra 128 (av 243) respondenter som prøvekjørte mellom i perioden 22. oktober 2015 til 17.11.2016.

- Brukerne oppga at de syklet 6883 km til sammen. I gjennomsnitt har hver deltaker reist 60 km med elsykkelen i løpet av prøvekjøringsuken.
- Det er en stor overvekt av kvinner som har prøvekjørt i perioden. I fjor var det også overvekt av kvinnelige brukere (60 %), men i år var den større.
- Avstanden til arbeid/skole er på gjennomsnittlig 9,5 km en vei og dette tallet har holdt seg stabilt de siste årene (9,6 i 2015 og 10,8 i 2014). Dette er en forholdsvis lang reisevei, særlig med tanke på at de fleste reiser med sykkel er under 4 km og gjennomsnittlig reiselengde med sykkel er på 5,1 km.

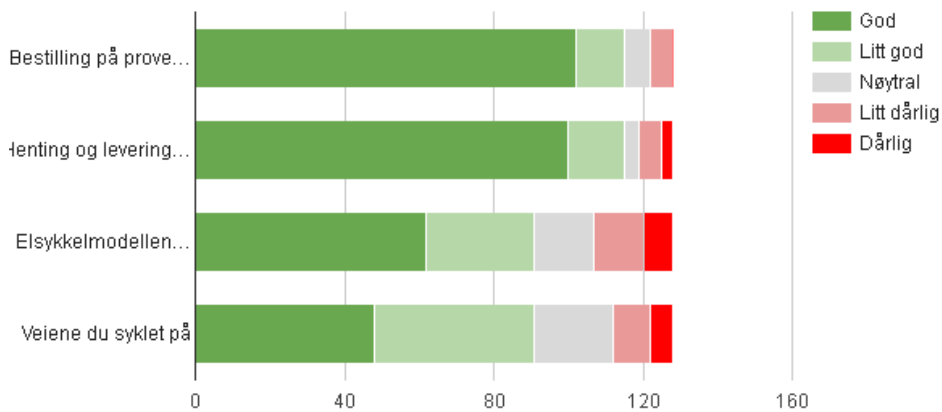
Avstand til jobb / skole i 2016

Brukernes opplevelser

- De er i stor grad fornøyd med prøvekjøringen. De er aller mest fornøyd med å bestille på provekjore.no og hente/levere i butikk.
- De er mindre fornøyd med veiene de syklet på.
- De er også mindre fornøyd med elsykkelmodellen de lånte. Flere klager på at noen av elsyklene var “skranglete”.
- Mange erfarte i år som i fjor at reisen til jobb tok kortere tid med elsykkel.

Opplevelsen av prøvekjøring 2016

Endring av reisevaner

- Over 35% endrer transportmiks etter en ukes prøvekjøring av elsykkel. (Dette inkluderer både de som går over til bærekraftig og ikke-bærekraftig transportmidler). Bruk av elsykkel øker kraftig og bilbruken går litt ned. Det er dessverre nedgang i bruk av sykkel, men det viser seg at halvparten av de som brukte vanlig sykkel også kjørte bil.
- ¼ har kjøpt el-sykkel etter ukes prøvekjøring, mens halvparten vurderer det.

Fremme karbonavgift til fordeling (“fee and dividend”)

Hallvard Birkeland har arbeidet mye med forslaget om KAF - Karbonavgift til fordeling. Han har organisert en rekke møter med sentrale politikere, eksperter og aktivister. Hallvard var bl.a. drivkraft bak et seminar om KAF i Oslo 19/11 med rikspolitikere og aktivister, arrangert av Naturvernforbundet i samarbeid med Besteforeldrenes klimaaksjon. Gunnar Kvåle har også vært aktiv i saken. En uformelt organisert gruppe av medlemmer i Naturvernforbundet har arbeidet med saken i Bergen. Stein Jenssen har hatt møte med et lokallag i Arbeiderpartiet. Asbjørn Orheim Stoveland fra Bygg og energigruppen har også deltatt. Aleine og sammen med Lars Haltbrekken har vi hatt flere debattinnlegg og kronikker i dagspressen. I oktober deltok Hallvard på møte i Stortinget arrangert av NNV sammen med MDG. Møtet ble arrangert i anledning av at MDG foreslo utredning av KAF. Birkeland representerte Naturvernforbundet i møte med klimaforskeren James Hansen (initiativtaker for KAF) på møtet på Stortinget, og samme dag på møte med LO-forbund på Folkets Hus. Birkeland møtte også på 5-års jubileumsseminar for Norsk Klimastiftelse, sammen med Nils Tore Skogland.

Jobbe for miljøvennlig areal- og samferdselspolitikk i fylket og jobbe mot motorveiprojekt.

Godsterminalen bør fortsatt ligge ved Bergen jernbanestasjon

Saken om evt. ny godsterminal for jernbane var en stor politisk sak i Bergen 2016, som det var krevende for Naturvernforbundet Hordaland å ta stilling til. Klima- og transportgruppen arbeidet med saken sammen med Naturmangfoldsgruppen. Sammen deltok de på ekskursjon 9. april til aktuelle plasseringer i Hordnesskogen, Unneland og Haukås. Her deltok blant andre Siri Haugum, Sivert Straume, Øystein Heggebø, Nils Tore Skogland, Tone Salomonsen, Gunnar Kvåle, Oddvar Skre, Synnøve Kvamme, Linn Vassvik, Hege Hauge, Karoline Stramrud Bech, Tony Marøy, Anne-Britt Andersen og Harald Simonsen. Styret endte med å anbefale at terminalen ikke flyttes fra dagens plass ved Bergen jernbanestasjon. Høringsuttalelse ble levert til Jernbaneverket. Vi fikk kronikk på trykk i Bergensavisen om vårt standpunkt.

Ringvei øst og E-39 Hordfast og Sotra.

Vi leverte en høringsuttalelse hvor vi tok skarp avstand fra planene om ny, firefelts Ringvei Øst. Gabriel og Nils Tore forsøkte påvirke Bystyrets høringsuttalelse i samme sak, og møtte hele bystyregruppen til KrF samt Arbeiderpartiets Rune Bakervik (gruppeleder) og Geir Steinar Dale (leder for Komite for miljø og byutvikling).

Reguleringsplan for Bybanen sentrum til Fyllingsdalen

Vi sendte høringsuttalelse til reguleringsplan for Bybanen sentrum til Fyllingsdalen til Bergen kommune, hvor vi signaliserte at vi er positive til kommunen foreslår et gjennomført planforslag der bybane, sykkel og gange er godt integrert. Vi ba kommunen om å velge en trase som gir minst behov for masseforflytting og i størst mulig grad bevarer grøntområder, parselhager og eksisterende boliger, og at bybaneutbygging inkluderer hovedrute for sykkel langs hele traseen.

BT trykket Gabriels innlegg “Mer motorvei? Ta et tebrød!”

Lars Hole og Hallvard Birkeland i klima og transportgruppen samarbeidet med Nils Tore og Mona Maria Løberg om kommentarer til Bergen kommune sitt planforslag for ny hovedsykkelrute fra sør til nord gjennom Bergen sentrum.

Formidling

Gabriel Fliflet og Nils Tore Skogland holdt foredrag for Statens vegvesens samfunnsavdeling om Gode Grønne Bergen og bærekraftig transport i Bergensregionen 14. desember 2016.

Nils Tore Skogland presentert bærekraftige krav til Nasjonal transportplan på høringsmøte i Bergen næringsråd for høringsuttalelse med blant annet Bergen kommune og Hordaland fylkeskommune 13. april.

Se også avsnitt om Naturlig onsdag: Motorveiparadokset.

Jobbe for avvikling av olje- og gassvirksomhet

På dette området har vi ikke hatt målrettet aktivitet.

Publisere saker om gruppens aktivitet på nettsidene, sosiale og vanlige medier.

Møteomtale fra Naturlig onsdag 3. februar og 2. november 2016, samt 1. februar og 1. mars, er lagt ut på nettsidene, annonsert og delt på sosiale medier. Møtene ble strømmet direkte, og videoene er tilgjengelige på Naturvernforbundet Hordaland sin Youtube-kanal.

Medlemmer i gruppen har skrevet innlegg om godsterminalsaken, Karbonavgift til fordeling (KAF), flytrafikk og øvrig samferdselspolitikk i blant annet Dagens Næringsliv, Bergensavisen, Bergens Tidende, Klassekampen, NaturVest, på nettsidene til Naturvernforbundet og andre samarbeidende organisasjoner.

1.3 Bygg og energi:

Medlemmer: Øystein Lunde Heggebø, Eirik Hordnes, Asbjørn Orheim Stoveland, Bård Larsen, John Henry Schieldrop, Hermod Nitter og Bjarne Nesse.

- **Prosjekter: Gjennomføre Oljefri.no og Energismart bolig Hordaland ihht. til mottatt støtte.**

1. Oljefri.no

Oljefri er Naturvernforbundets kampanje for å bidra til å redusere klimagassutslippene fra byggsektoren generelt og fossil oljefyring spesielt. Målet er at all fossil oljefyring er faset ut innen 2020. For å gjøre det så trygt som mulig å erstatte fossil oljefyring med fornybar energi finner boligeiere informasjon om overgang fra fossil oljefyring til fornybar energi, og bestille tilbud fra kvalitetssikrede energispesialister som kan sanere oljetanken og installere løsningene som ønskes på nettsiden oljefri.no

Oljefri er et nasjonalt program med regionale kampanjer flere steder i landet. I tillegg til dette driver Naturvernforbundet aktiviteter og politisk arbeid for å gjøre det enklere å erstatte fossil oljefyring. Mye av det nasjonale arbeidet gjøres av Naturvernforbundet Hordaland.

AKTIVITET	BESKRIVELSE
Oljefri.no	<p>Oppdatere nettsiden oljefri.no med informasjon og aktiviteter.</p> <p>Besøk i 2016: 64 350 Brukere: 48 985 Sidevisninger: 131 363</p>
Energispesialister	<p>Kartlegge, kontakte, godkjenne og inngå samarbeid med energispesialister.</p> <p>Nye energispesialister i 2016: 13 Totalt antall energispesialister: 62 Totalt antall energispesialister i Hordaland: 10</p>
Forespørsler	<p>Antall forespørsler sendt inn til energispesialistene fra boligeiere med oljefyr og/eller oljetank via oljefri.no.</p> <p>Antall forespørsler i 2016: 929 Forespørsler fra Hordaland: 82</p>
Informasjonsmøter	<p>Planlegge og gjennomføre informasjonsmøter om overgang fra fossil oljefyring til fornybar energi. i samarbeid med kommuner og andre partnere i Lier, Røyken, Oppegård, Ski, Gjøvik, Kongsberg, Drammen, Sandnes, Stavanger.</p> <p>Antall utsendinger i 2016: 11 000 Antall møter: 9 Antall deltakere: 1360</p>
Konkurranser	<p>Arrangere konkurranser for å øke engasjementet Konkurransen "Jeg lover!" der konkurransens deltakere lover å ikke bruke oljetanken sin etter 2020. Vinneren fikk oljetanken sin sanert.</p>

	Antall konkurranser i 2016: 3 Antall deltakere: 160
Media	Synliggjøring av tematikken: forbudet, farene med oljetanken, de fornybare alternativene og de gode eksemplene etc. i media. Antall mediasaker i 2016: 44 i Norge.
Politikk	Jobbe for politiske vedtak som muliggjør utfasing av all fossil oljefyring innen 2020 og gjør det lettere å erstatte oljefyr med fornybar energi og sanere oljetanken: <ul style="list-style-type: none"> • Høringsuttalelse for forbud mot å bruke mineralolje til oppvarming av bygninger i 2020. • Forurensningsforskriftens kapittel 1, forskrift for å motvirke fare for forurensing fra nedgravde oljetanker. Arbeid med både lokale forskrifter i kommunene og revidering av nasjonal forskrift i miljødirektoratet.
Samarbeidspartnere	Enova, Bergen kommune, Askøy kommune, Stavanger kommune, Sandnes kommune, Klepp kommune, Randaberg kommune, Rogaland fylkeskommune, Lyse Neo, Trondheim kommune, Asker kommune, Vvs-foreningen.

2. Energismart bolig Hordaland

Gjennom prosjektet Energismart bolig Hordaland ønsker Naturvernforbundet Hordaland å bidra til at flere reduserer energiforbruket. Vi ønsker å bidra til at flere boligeiere sitt gjennom å gjøre energismarte valg som å etterisolere eller gjøre andre rehabiliteringstiltak eller velge de mest energismarte produktene på markedet.

En viktig del av prosjektet har å utvikle kvalitetssikringsordningen Energispecialist. Målet med energispecialist er å gjøre det enklere og tryggere å gå i gang med energitiltak.

For å synliggjøre energitiltakene og bidra til å øke boligeieres kompetanse knyttet til energieffektivisering har vi tilbudt boligeiere gratis energirådgivning i samarbeid med Høgskolen i Bergen og energistudentenes linjeforening.

Aktivitet	Beskrivelse
Energismart.no	Planlegge og utvikle nettportalen Energismart.no med design, struktur, informasjon og bilder.
Energispecialist	Planlegge og utvikle kvalitetssikringsordningen Energispecialist. Bestemme kvalitetskriterier for 6 tiltaksområder, kartlegge potensielle energispecialister. Kriteriene ble behandlet og godkjent av styret i

	Naturvernforbundet Hordaland.
Energirådgiverkurs for ingeniørstudenter	<p>Planlegge og gjennomføre energirådgiverkurs for ingeniørstudenter i samarbeid med Høgskolen i Bergen, VVS-foreningen og Energistudentenes linjeforening.</p> <p>Kurskvelder:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Energismart rehabilitering av boliger, Kristian Stenerud Skeie, Sintef Byggforsk • Energismart oppvarming og andre tekniske installasjoner, Knut Olav Knudsen, fagsjef VVS-foreningen • Energirådgivning i praksis, Dag Arne Høystad, Energirådgiver i Asker kommune og prosjektkoordinator i Naturvernforbundet. <p>Kursdeltakere: 56 studenter</p>
Energirådgivning med interiørstudenter	<p>Rekruttere boligeiere som ønsker energirådgivning, koordinere arbeidet og sørge for at alle boligeiere har fått både befaring og rapport.</p> <p>Antall rådgivningsoppdrag: 50</p>
Media	4 oppslag om energirådgivning med ingeniørstudenter.
Samarbeidspartnere	Hordaland fylkeskommune, Bergen kommune, EU gjennom Top 10 ACT og Horizon 2020 og Husbanken.

Arbeide med visjon for bærekraftige bygg- og energiløsninger i Hordaland.

Medlemmer fra bygg- og energigruppen har vært delaktige i utarbeiding av visjonen “Gode Grønne Norge”. Gruppen arrangerte arbeidshelg på Fløyen 28.-29. mai 2016 der struktur og innhold ble formet for visjonen. Arbeidet er i ettertid tatt med videre i arbeidet på tvers av faggruppene i visjonsgruppen.

Jobbe for økt energieffektivisering i flere bolig og bygg i Hordaland

I september 2016 bidro gruppen med innspill til en høringsuttalelse sendt fra Norges Naturvernforbund til Klima- og miljødepartementet, angående forslag om forbud mot bruk av mineralolje (fossil olje).

Gjennomføre relevante aktiviteter.

Gruppen har holdt 7 medlemsmøter siden forrige årsmøte.

Bidra til økt kompetanse internt og utad.

På strategihelgen på Lygra 22.-24. april holdt Øystein Heggebø fra bygg- og energigruppen presentasjon om status i Hordaland på energipolitikk og energieffektivisering av bygg.

Bygg og energigruppen arrangerte to åpne møter i møteserien Naturlig Onsdag i 2016. Det første møtet, "Fra Grønn strategi til klimahandling" 2.3.2016, samlet representanter for kommunale etater i Bergen, Julie Andersland (byråd for klima, kultur og næring) og Carlo Aall (professor og forskningsleder ved Vestlandsforskning). Det ble fokusert på viktigheten av en tydeligere konkretisering målene i Grønn strategi, Bergen kommune sin klima- og energihandlingsplan, i tillegg til god kommunikasjon mellom de som setter målene og de som skal arbeide for å oppnå dem.

Det andre møtet ble arrangert 5.10.2016, og tittelen var "Hva er egentlig grønn industri?". Formålet med kvelden var å utforske muligheter for å drive industri på en bærekraftig måte. Dette var en interessant problemstilling da industri og miljøhensyn ofte settes opp mot hverandre. Innledere var Øystein Heggebø fra Bygg- og energigruppen som snakket om bærekraft, Jon Olaf Olaussen som snakket om oppdrettsnæringen, Hans Kleivdal som snakket om Algeproduksjon på Mongstad, og Per Brynildsen fra Kebony som snakket om et miljøvennlig trebehandlingsprodukt. I debatten etterpå, deltok også Nils Tore Skogland.

Gruppen har i 2017 begynt planlegging av neste Naturlig Onsdag. Den arrangeres i Amalies Hage på Bergen Offentlige Bibliotek 7. juni 2017 og temaet er energieffektivisering av eksisterende og vernede bygg.

I tillegg har gruppen jobbet med å utvikle en podcast for å spre kunnskap og øke kompetanse innad og utad. Hittil har to pilotepisoder blitt spilt inn; en episode om energieffektive bygg og en episode om plusshus. Konseptet utvikles videre.

Fremme karbonavgift til fordeling ("fee and dividend")

Asbjørn Stoveland fra Bygg- og energigruppen har deltatt i strategimøte for KAF sammen med blant andre Hallvard Birkeland 22. februar og 8. september, samt holdt foredrag om KAF for Unge Venstre på deres medlemsmøte/helg på Haukeland skole 27. februar.

Publisere saker om gruppens aktivitet på nettsidene, sosiale og vanlige medier.

Møteomtale fra Naturlig onsdag 2. mars og 5. oktober 2016 er lagt ut på nettsidene, annonsert og delt på sosiale medier. Omtalen av møtet 5. oktober, ble skrevet og tilpasset av Elise Eidset og publisert i NaturVest sammen med foto av Ragnhild Gya. Videostrøm fra begge møtene ble sendt direkte, og er lagt ut på Naturvernforbundet Hordaland sin Youtube-kanal.

2) Formidling, engasjement og bygge kompetanse.

Prosjekt: gjennomføre Naturlig onsdag i Bergen.

Jobbe for finansiering og mulig utvidelse til Voss og flere regionsentre. Engasjere gruppene i programutvikling og gjennomføring av vår faglige og sosial møteplass for innbyggerne i Hordaland. Tilrettelegge for oppfølgingsaktiviteter og jevnlig introduksjonskurs for nye medlemmer. (Borgar)

Ressursgrupper er blitt engasjert i programutvikling og gjennomføring av 9 møter i Bergen siden forrige årsmøte, med i alt 502 deltakere, som er en økning i antall deltakere fra i fjor. Oppsett for videostrømming av møtene vært videreutviklet, og vi har tilrettelagt for å styrke lokalt engasjement flere steder i Norge ved å koordinere parallelle arrangementer i samarbeid med lokallag i Drammen og på Voss. I 2016 har Naturlig onsdag vært arrangert i Boksalongen, Litteraturhuset i Bergen. I 2017 har møteserien funnet sted i Amalies Hage, Bergen Offentlige Bibliotek. Prosjektkoordinator: Borgar Emanuelsen Bohlin.

Oversikt over møter april 2016 til mars 2017

Dato	Tema	Innledere og paneldeltakere	Faggruppe	Deltakere
6. apr 2016	Et hav i endring	Jens Christian Holst (daglig leder, Ecosystembased Advisors and Developers AS og rådgiver i "Pelagisk dugnad" for 120 fiskebåtredier), prof. Leif Nøttestad (fagansvarlig makrell, hestmakrell og tunfiskarter på Havforskningsinstituttet), og pensjonert havforsker og tidligere fisker Johannes Hamre. Ordstyrer: Åshild Idsø i naturmangfoldsgruppen	Naturmangfold	70
3. mai 2016	Ingen dråpe i havet - plast i marine økosystemer	Maren Esmark (Generalsekretær, Naturvernforbundet), Per-Erik Schulze (Fagrådgiver, Naturvernforbundet), Magnus Svendsen Nerheim (Forsker, Institutt for Biologi), Jon Erik Ludvigsen (Daglig leder, Dekkimportørens Forening), Ola Elvestuen (V, Leder i Energi- og Miljøkomitéen, Stortinget), Natalia Golis (MDG, Miljø- og samferdselsutvalget, Hordaland fylkeskommune). Dette arbeidet fikk støtte av Miljødirektoratet gjennom prosjektet Marin forsøpling i Hordaland og Naturvernforbundet sentralt.	Naturmangfold	38
1.	Kort tur til stor	Ritha Mathisen (Turlleder og		39

juni 2016	natur	initiativtaker til Byfjellstrimmen, Bergen og Hordaland Turlag), Jan Robert Brandsdal (Byfjellsforvalter, Grønn Etat, Bergen kommune), Katinka Kilian (WWOOF-gården Undeland gard, Ulvik)		
7. sep 2016	Sunne, spiselige klimaatiltak?	Dr. Colin Campbell (visning av TedEX video), Tetyana Kalchenko, (overlege , og med i Helsepersonell for plantebasert kosthold), Eric Toensmeier (Foreleser på Yale University, prosjektleder for urbant jordbruk og forfatter av boken «The carbon farming solution», Arne Grønlund, (seniorforsker, Nibio). Dette møtet fikk støtte fra Rieberfondene i Bergen.		68
5. okt 2016	Hva er egentlig grønn industri?	Øystein Lunde Heggebø (leder, Naturvernforbundet Hordaland sin faggruppe for bygg og energi), Hans Torstein Kleivdal (Forskningsleder Uni Research og førsteamanuensis II på UiB), Per Brynildsen (Teknisk direktør i Kebony), Jon Olaf Olaussen (Professur, NTNU). Dessuten deltok Nils Tore Skogland i debatten etterpå.	Bygg og energi	48
2. nov 2016	Har vi glemt biologien i all teknologien?	Holger Schlaupitz (fagsjef for natur og klima i Naturvernforbundet), Trygve Refsdal (forstkandidat, miljø- og bistandsarbeider), Jan Ivar Rødland (styreleder i Kystskogbruket), Geir Harald Ingeborgrud (daglig leder, Eco-1 Bioenergi AS). Kommentarer fra bl.a. Une Aina Bastholm (MDG) og Brita Toppe (Sp)	Klima og transport	60
7. des 2016	Tro, livssyn og miljøansvar	Tom Sverre Tomren (Sogneprest, førsteamanuensis ved Høyskolen i Østfold), Anita Leirfall (førsteamanuensis i filosofi UiB, underviser miljøetikk ved NMBU), Einar Fagerdal Karlsen (fylkesstyremedlem, Human-Etisk Forbund Hordaland) og Mehtab Afsar (Generalsekretær i Islamsk Råd Norge).	Naturmangfold	33
1.	Trenger	Anna Elisa Tryti (Ap, byråd for	Klima og	84

feb 2017	Sykelbyen støttehjul?	byutvikling), Norvald Visnes (H, bystyrerepresentant), Linda Eide (forfatter og journalist i NRK), Einar Grieg (sykkelsjef, Bymiljøetaten, Bergen kommune), Bjørn Ådland (sykkelplanlegger, Miljøpakken, Trondheim kommune), Grethe Vikane (seksjonsleder og leder for byutredningen i Bergen 2017, Statens Vegvesen), Mona Maria Løberg (prosjektkoordinator Prøvekjøre.no elsykkel, Naturvernforbundet Hordaland). Møteleder: Gunnar Wiederstrøm (spesialrådgiver, Opus Bergen AS)	transport	
1. mar 2017	Flyet - klimaversting som slipper unna?	Carlo Aall (Professor, Forskningsleder, Vestlandsforskning), Aslak Sverdrup (Lufthavnsjef, Bergen lufthavn Flesland), Holger Schlaupitz (Fagsjef natur og klima, Naturvernforbundet), Tom-Christer Nilsen (H, Statssekretær, Samferdselsdepartementet), Arild Hermstad (MDG, 1. kandidat i Hordaland), Ruth Grung (AP, 4. kandidat i Hordaland). Møteleder: Gunnar Wiederstrøm (spesialrådgiver, Opus Bergen AS)	Klima og transport	62

Personer som ville engasjere seg etter å ha deltatt på møtene, er blant annet blitt invitert til møter i ressursgruppene, introduksjonsmøter for nye frivillige, Naturgledeturer i nærmaturen, og fått anledning til å bidra til visjonen for “Gode grønne Norge”.

Formidling.

Formidle Naturvernforbundet som en drivkraft for en bærekraftig omlegging av samfunnet.

Linn Vassvik, Sigrid Skrivervik Bruvoll og Liv-Åse Hesvik-Lorck holdt innlegg og stod på stand på Biologisk karrieredag 7. april.

Nils Tore har holdt halvdagsforelesningen “NGOs role in Environmental Politics” for mastergradsstudenter på Norges Handelshøyskole (NHH).

Nils Tore Skogland og Synnøve Kvamme presenterte bærekraft og innovasjon inspirert av naturen for heltidspolitikerne i Arbeiderpartiet i Bergen. Nils Tore har gitt tilsvarende foredrag for ordfører Marte Mjøs Persen (AP), Jana Midelfart i den nasjonale programkomiteen for Høyre og hele den nasjonale arbeidsprogramkomiteen i Miljøpartiet De Grønne.

Synnøve har formidlet behov for en bedre definisjon av bærekraft til prinsippprogramkomiteen i Naturvernforbundet sentralt.

Linn Vassvik og Nils Tore presenterte Naturvernforbundets arbeid, behov for bærekraftig innovasjon og støtte til natur og miljøvernarbeid for finans og byutviklingskomiteen i Bergen kommune.

- **Søke nye formidlingskanaler og styrke vervearbeidet.**

Verving har hovedsakelig vært gjennomført på Naturlig onsdag, Naturglede Hordaland aktiviteter og ved prøvekjøring av elsykkel gjennom prøvekjøre.no

- **Nettsidene: legge ut saker fra Naturlig onsdag og artikler basert på arbeidet i faggruppene. Strømming**

Videostrøm er lagt ut på Naturvernforbundet Hordaland sin Youtube-kanal, og lenken er delt i sosiale medier, på nettsider og i NaturVest. Kanalen har fått 26 nye abonnenter i 2016, og videoene fra Naturlig onsdag lagt ut i løpet av 2016 har i skrivende stund (10. mars 2017) totalt 1669 visninger. Artikler fra Naturlig onsdag og arbeidet er lagt ut på nettsider og delt på sosiale medier og i NaturVest.

- **Naturvest: Bidra til at magasinet speiler sakene vi jobber med. Undersøke om det er praktisk og økonomisk mulig å integrere NaturVest med Natur og Miljø eller gå over til elektronisk publisering.**

Vi har undersøkt mulighet for samdistribusjon med Natur og Miljø, men samkjøring krever bedre overholdelse av tidsfrister enn vi har vært i stand til så langt. Dessuten har det vært en del usikkerhet knyttet til utgivelsesfrekvens for Natur og Miljø fra sentralt. Derfor gikk vi ikke videre med dette.

Kostnadene for distribusjon har steget og fylkeslaget i Møre og Romsdal hadde ikke mulighet til å dekke sin andel av kostnadene. Styret bestemte derfor at Naturvest reduseres til to ganger per år til medlemmer og abonnenter i Hordaland i 2017. Dette har også gjort det mulig å gi redaktør Øyvind Strømmen noe mer ressurser, slik at han kan gjennomføre intervjuer med ressurspersoner om sakene Naturvernforbundet Hordaland jobber med. På denne måten kan mer av arbeidet som gjøres, også bli omtalt i Naturvest.

Engasjere

- **Bygge et sterkere velgergrunnlag for et bærekraftig samfunn: Styrke medlemsutviklingen ved å verve på alle relevante arrangement som gjennomføres.**

Vervet gjennom Naturlig onsdag og andre aktiviteter, som Byfjellsdagen arrangert av Barnas Turlag Bergen, Biologisk Karrieredag på UiB og Naturgledeturer.

- **Utvikle/forsøke ut tiltak for å få med flere nye medlemmer og faste givere.**

Dette har det dessverre ikke vært kapasitet til å følge opp i 2016.

- **Invitere til engasjement på Naturlig onsdag og tilrettelegge for at flere blir aktive gjennom nettsidene og sosiale medier.**

På Naturlig onsdag har de fremmøtte blitt invitert til å engasjere seg aktivt i de sakene som diskuteres og flere har blitt kjent med andre engasjerte ressurspersoner. Møteserien har også i 2016 bidratt til å skape engasjement, og flere har engasjert seg i å ta vare på naturen gjennom å spre kunnskap og dele gode løsninger for natur og miljø. Aktive har vært engasjert i arbeidet med å skrive høringsuttalelser, delta på møter med forvaltning og politikere og gitt undervisning til grunnskoleelever. De har også bidratt teoretisk (i utvikling av visjon for "Gode grønne Norge") og deltatt i månedlige medlemsmøter i ressursgrupper for hhv. naturmangfold, klima og transport, bygg og energi.

Informasjon om hvordan en kan engasjere seg er dessuten blitt delt i nyhetsbrev, på nettsider og i sosiale medier. Prosjektene Den naturlige skolesekken Hordaland og Naturglede Hordaland har også bidratt til at flere har fått komme i gang med å spre kunnskap og engasjement om naturen i fylket.

- **Bidra til å inkludere eksisterende og nye ressurspersoner i Naturvernstudentene og Naturvernforbundets arbeid.**

Inkludering av nye og eksisterende ressurspersoner er blitt gjort på månedlige medlemsmøter i ressursgruppene, på Naturlig onsdag, gjennom veiledning fra ansatte, og i løpet av arbeidet med visjonen for Gode grønne Norge.

Kompetansebygging og organisasjonsutvikling

- **Gjennomføre strategihelg og media- og strategitrening om finansieringen tillater det. Dele erfaringer. Invitere lokallag og ressurspersoner.**

Strategihelgen ble avholdt 22.-24. april på Lygra i Lindås kommune. 16 frivillige og ansatte deltok, inkludert nestleder i Naturvernforbundet, Silje Ask Lundberg. Arrangementet samlet frivillige fra alle faggruppene og flere av deltakerne uttrykte at det tverrfaglige arbeidet var blitt styrket etter strategihelgen. På programmet sto blant annet diskusjoner om hvilken retning organisasjonen skal bevege seg i, arbeid med visjon for et bærekraftig samfunn,

kompetanseheving på områder som økosystemtjenester, arealendringer, forbruk og naturens kretsløp. Det ble servert vegetar- og veganmat samt lokalt lammekjøtt fra Lygra.

- **Utvikle organisasjonen gjennom å styrke ressurspersoners kompetanse innen eksempelvis fagformidling, profilering, fotografi, utadrettet tekst fokusert på verving og kjennskap til styrende dokumenter.**

Ressurspersoner som vil skrive om blant annet naturmangfoldssaker, har fått oppfølging på månedlige medlemsmøter, og naturmangfoldsgruppen arrangerte skrivekurs 1. mars på kontoret til Bergen og Hordaland turlag med dette som tema.

Ressurspersoner som har hjulpet til med gjennomføring av Naturlig onsdag har fått opplæring av designer på kontoret og erfaring med oppgaver som å skrive levende møteomtaler, fotografere og publisere bilder sammen med utadrettet tekst fokusert på verving og å spre engasjement.

Flere har fått erfaring med å skrive artikler og møteomtaler for NaturVest, med veiledning og tilbakemeldinger fra redaktør og en ansatt på kontoret.

På strategihelgen 22.-24. april, holdt ansatt Borgar Emanuelsen Bohlin innlegg og arrangerte plenumsdiskusjon, med tema: "Hvordan engasjere og følge opp flere ressurspersoner i fylkeslaget?"

Flere nye engasjerte som har tatt kontakt, har fått informasjon om Naturvernforbundets styrende dokumenter.

Praktikanter fra Institutt for Biologi (UiB) har fått økt kompetanse innen skriftlig og muntlig fagformidling til barn og voksne, samt fotografi og utadrettet tekst for å skape engasjement rundt saker og arrangementer.

- **Utvikle innholdet, verdigrunnet og identiteten for medlemskapet i Naturvernforbundet.**

Dette har det dessverre ikke vært kapasitet til i 2016.

- **Søke kunnskap om og utvikle et opplegg for at Naturvernforbundet kan ta i bruk og formidle innovasjon inspirert av naturen.**

Borgar og Nils Tore har hatt møte med rektor Dag Rune Olsen på UIB, instituttleder på biologi Anders Goksøyr og dekan Jarl Giske om kartlegging av kompetanse på UIB og samarbeid for innovasjon inspirert av naturen. Nils Tore har hatt møter med forskningsstiftelse, politikere, næringsliv og andre organisasjoner for etablere samarbeid og finansiering av arbeidet.

Med lite fri støtte og tilgjengelige ressurser er dette er krevende arbeid.

Andre aktiviteter

Nils Tore Skogland vært involvert som “stakeholder” i det EU finansierte forskningsprosjekt European Perceptions of Climate Change (EPCC) på vegne av Naturvernforbundet. Prosjektet har utarbeidet spørsmål om klimatiltak og holdninger til energi hos innbyggere i Norge, Tyskland, Frankrike og Storbritannia. Forskningsresultatene er publisert på: <http://psych.cf.ac.uk/understandingrisk/research/epcc.html>

Nils Tore Skogland presenterte Naturglede Hordaland som arena for integrasjon og Naturlig onsdag som en troverdig og sosial formidlingsarena og rekrutteringskanal på Natursamling i Stavanger 16.-17. september.

Økonomi

Vi har, som tidligere år, vært varsomme med kostnader uten intern inndekning. Vi har derfor klart å holde budsjettet.

Avgiftspliktig Inntekt

Inntektene har gått opp på grunn av at pengene vi har fått sentralt har blitt regnet som avgiftspliktig inntekt og ikke som tilskudd/refusjon og intern overføring mellom prosjekter. Det har også blitt solgt flere annonser til Naturvest enn budsjettet.

Avgiftsfrie inntekter.

Medlemskontingenten har hatt en pen økning på grunn av nye medlemmer via “Naturlig onsdag” og “Prøvekjøre”. Gaver har også økt. Midlene fra Hordaland Fylkeskommune er uforandret.

Prosjektinntekter: Her kan vi nevne Oljefri/Energismart, Prøvekjøre, Naturlig onsdag, Naturglede Hordaland, arbeid mot marin forsøpling og Den naturlige skolesekken.

Periodisering inntekt: Vi har fått midler utbetalt i 2016 som skal utføres i 2017, blant annet Den naturlige skolesekken og Energismart & Oljefri Hordaland. Disse midlene overføres til regnskapsåret 2017. Det gjenstår noe arbeid med Energismart bolig Hordaland, som faktureres i 2017. Disse er avsatt i regnskapet for 2016.

Diverse refusjoner

Foredrag for Statens Vegvesen, årlig foredrag for Norges Handelshøyskole, Forskningsprosjekt EPCC (European Perception on Climate Change).

Lønn

En svak økning grunnet lønnskorreksjon for alle ansatte.

Takket være god støtte til våre mange prosjekter fra ulike samarbeidspartnere, har vi gjennomført flere konkrete tiltak for å redusere klimagassutslipp og energiforbruk. I tillegg er støtten til formidling av kunnskap og turer til ulike naturområder betydelig støttet. Naturvernforbundet Hordaland takker for den viktige støtten til vårt klima- og naturvernarbeid fra Hordaland Fylkeskommune, Stiftelsens Loofts gave, Norsk Tipping - grasrotandelen, Bypsykologene, Gabriel Fliflet og Lisbet Fokstuen.

Deltakelse i råd og utvalg

Styret i Forum for Natur og Friluftsliv i Hordaland (FNF): Nils Tore Skogland.

Rådgivende utvalg for Stølsheimen landskapsvernområde, Lars Hole med vara Torill Refsdal Aase.

Rådgivende utvalg for Nærøyfjorden landskapsvernområde, Torill Refsdal Aase med vara Lars Hole.

Rådgivende utvalg for for Folgefonna: Oddvar Soldal med Jarle Øvrehus som vara.

Stiftelsen Loofts gave: Nils Tore Skogland.

Styret i Energiforum, Nils Tore Skogland.

Vassdragsvernrådet: Oddvar Skre.

Rådgivende sykkelgruppe for Bergensprogrammet: Nils Tore Skogland.

Rådet for Klimastiftelsen: Nils Tore Skogland

Regnskap og revisjon

Vigdis Førdestrømmen i Collegium Økonomi har ført regnskapet, mens Roger Sleire i Bergen og Hordaland revisjon har revidert årsregnskap og de prosjektrengnskapene som trenger det.

Revidert regnskap for 2016

	2016	Budsjett 2016	2015
	01.01 - 13.12	01.01 - 31.12	01.01 - 31.12
Salgsinntekt			
3000 - Avgiftspliktig inntekt	-1 639 733	-962 000	-997 552
3100 - Avgiftsfrie inntekter medl. kontigent	-297 440	-284 058	-276 008
3110 - Ikke i bruk	0	0	-450
3150 - Abonnement naturvest	-15 233	-15 000	-9 648
3200 - Inntekter utenfor avg.omr gaver	-86 682	-52 000	-74 063
3201 - Frie inntekter hordaland fylke	-100 000	-100 000	-100 000
3220 - Arrangement/deltakeravgift	-16 452	-10 000	-21 223
3410 - Tilskudd/refusjoner- prosjekter	-1 537 143	-1 537 000	-2 106 029
3420 - Periodisering inntekt	-49 786	-313 461	174 398
3430 - Diverse refusjoner/kontordrift	-104 315	-87 000	-105 773
Sum salgsinntekt	-3 846 784	-3 360 519	-3 516 346
Annen driftsinntekt			
3790 - Andre driftsinntekter	-179 349	-180 000	-202 877
Sum annen driftsinntekt	-179 349	-180 000	-202 877
Sum driftsinntekter	-4 026 133	-3 540 519	-3 719 223
Varekostnad			
4000 - Provisjon natur vest	110 640	88 800	104 651
Sum varekostnad	110 640	88 800	104 651
Lønnskostnad			
5000 - Lønn til ansatte	1 808 100	1 826 981	1 762 836
5010 - Feriepenger	216 972	219 238	211 060
5205 - Fri avis	0	0	3 948
5206 - Oppg. pl. andre ytelser, motkonto	0	0	-3 948
5210 - Fri telefon	0	0	4 392
5290 - Motkonto for gruppe 52	0	0	-4 392
5400 - Arbeidsgiveravgift	257 458	288 517	257 712
5410 - Arbeidsgiveravgift av feriep.	30 593	30 913	29 759
5800 - Refusjon av sykepenger	-81 207	-20 000	-41 538
5860 - Tilskudd nav- arbeidspraksis	0	0	-10 448
5900 - Gave til ansatte	2 117	3 000	2 714
5920 - Yrkesskadeforsikring	4 944	6 500	4 800
5945 - Otp / pensjon	99 048	122 085	98 107
Sum lønnskostnad	2 338 026	2 477 234	2 315 002
Annen driftskostnad			
6210 - Leie av lokaler	105 212	115 264	102 753

6215 - Strøm	8 945	13 000	10 238
6220 - Kontorhold	7 247	8 000	3 034
6225 - Kopiering, utskrift mm	12 905	25 000	12 173
6230 - Telefon	11 440	22 000	18 105
6235 - Internett fastlinje	25 454	28 850	21 467
6240 - Porto	87 939	120 000	90 887
6250 - Forsikringer	5 011	6 000	4 865
6510 - Aktiviteter/delt.avg/medlemskap	75 168	85 000	57 889
6520 - Materiell (trykking,brosjyre)	74 170	100 000	58 540
6540 - Utstyr	20 634	60 000	47 022
6700 - Revisjons- og regns.honorar	89 063	112 000	106 271
6790 - Arbeidstjenester prosjekter	836 655	838 374	553 083
6840 - Aviser tidsskrifter mv.	448	3 300	10 642
6950 - Gaver/representasjon	4 232	10 000	0
7025 - Annonsering/profilering	18 487	25 000	12 971
7060 - Gave natur og ungdom	10 000	10 000	10 000
7100 - Bilgodtgjørelse oppgavepliktig	0	2 000	0
7130 - Reisekostnader oppgavepliktige	0	0	43
7140 - Reisekostn.ikke oppgavepliktig	41 897	60 000	51 091
7150 - Diettkostnader oppgavepliktige	2 628	8 000	5 877
7770 - Bank-og kortgebyrer	2 004	3 200	3 715
7790 - Andre kostnader	-4	0	-1
7830 - Tap på fordringer	0	20 000	10 000
Sum annen driftskostnad	1 439 533	1 674 988	1 190 664
Sum driftskostnader	3 888 199	4 241 022	3 610 317
Sum driftsresultat	-137 933	700 503	-108 905
Annen renteinntekt			
8050 - Andre renteinntekter	-21 657	-22 000	-33 054
8070 - Andre finansinntekter	0	0	-55
Sum annen renteinntekt	-21 657	-22 000	-33 109
Sum ordinært resultat før skattekostnad	-159 590	678 503	-142 014
Sum ordinært resultat	-159 590	678 503	-142 014
Sum årsresultat	-159 590	678 503	-142 014
Overført annen egenkapital			
8950 - Overført org. fond	159 590	-478 503	0
8960 - Overf. annen egenkapital	0	-200 000	142 014
Sum overført annen egenkapital	159 590	-678 503	142 014
Sum resultat	0	0	0

Til årsmøtet i
Naturvernforbundet i Hordaland

UAVHENGIG REVISORS BERETNING 2016

Uttalelse om revisjonen av årsregnskapet

Konklusjon

Vi har revidert foreningen Naturvernforbundet i Hordaland årsregnskap som viser et overskudd på kr 159 590. Årsregnskapet består av balanse per 31. desember 2016, resultatregnskap for regnskapsåret avsluttet per denne datoen og noter til årsregnskapet, herunder et sammendrag av viktige regnskapsprinsipper.

Etter vår mening er det medfølgende årsregnskapet avgitt i samsvar med lov og forskrifter og gir et rettviseende bilde av enhetens finansielle stilling per 31. desember 2016, og av dets resultater for regnskapsåret avsluttet per denne datoen i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge.

Grunnlag for konklusjonen

Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder de internasjonale revisjonsstandardene (ISA-ene). Våre oppgaver og plikter i henhold til disse standardene er beskrevet i *Revisors oppgaver og plikter ved revisjon av årsregnskapet*. Vi er uavhengige av enheten slik det kreves i lov og forskrift, og har overholdt våre øvrige etiske forpliktelser i samsvar med disse kravene. Etter vår oppfatning er innhentet revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Øvrig informasjon

Ledelsen er ansvarlig for øvrig informasjon utover årsregnskapet.

Vår uttalelse om revisjonen av årsregnskapet dekker ikke øvrig informasjon, og vi attesterer ikke den øvrige informasjonen.

I forbindelse med revisjonen av årsregnskapet er det vår oppgave å lese øvrig informasjon med det formål å vurdere hvorvidt det foreligger vesentlig inkonsistens mellom øvrig informasjon og årsregnskapet, kunnskap vi har opparbeidet oss under revisjonen, eller hvorvidt den tilsynelatende inneholder vesentlig feilinformasjon. Dersom vi hadde konkludert med at den øvrige informasjonen inneholder vesentlig feilinformasjon er vi pålagt å rapportere det. Vi har ingenting å rapportere i så henseende.

Styret og daglig leders ansvar for årsregnskapet

Styret og daglig leder (ledelsen) er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet i samsvar med lov og forskrifter, herunder for at det gir et rettviseende bilde i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge. Ledelsen er også ansvarlig for slik intern kontroll som den finner nødvendig for å kunne utarbeide et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil.

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet må ledelsen ta standpunkt til enhetens evne til fortsatt drift og opplyse om forhold av betydning for fortsatt drift. Forutsetningen om fortsatt drift skal legges til grunn for årsregnskapet så lenge det ikke er sannsynlig at virksomheten vil bli avvirket.

Revisorgruppen

Revisorgruppen
Hordaland AS
Næstegaten 56,
N-5011 Bergen
Tlf.: +47 55 21 07 80

Avdeling Kvam:
Søndervægen 40,
N-5600 Nørheimaund
Tlf.: +47 56 55 00 70

E-post: hordaland@rg.no

Foretaksregisteret
NO 387 547 502 MVA
Bank 0280 14 20880

www.rg.no

Medlem av UHY International, en verdensomspennende av uavhengige revisjons- og konsultantselskaper

Statsautoriserte
revisorer

Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet

Vårt mål er å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil, og å avgi en revisjonsberetning som inneholder vår konklusjon. Betryggende sikkerhet er en høy grad av sikkerhet, men ingen garanti for at en revisjon utført i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, alltid vil avdekke vesentlig feilinformasjon som eksisterer. Feilinformasjon kan oppstå som følge av misligheter eller utilsiktede feil. Feilinformasjon blir vurdert som vesentlig dersom den enkeltvis eller samlet med rimelighet kan forventes å påvirke økonomiske beslutninger som brukerne foretar basert på årsregnskapet.

For videre beskrivelse av revisors oppgaver og plikter vises det til <https://revisorforeningen.no/revisjonsberetninger>

Uttalelse om øvrige lovmessige krav

Konklusjon om årsberetningen

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, mener vi at opplysningene i årsberetningen om årsregnskapet og forutsetningen om fortsatt drift er konsistente med årsregnskapet og i samsvar med lov og forskrifter.

Konklusjon om registrering og dokumentasjon

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendig i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag (ISAE) 3000 «Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon», mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av enhetens regnskapsopplysninger i samsvar med lov og god bokføringskikk i Norge.

Bergen, 16. februar 2017

Revisorgruppen Hordaland AS

Roger Sleire
Statsautorisert revisor

Arbeidsprogram for 2017

Naturvernforbundet Hordaland får svært mange henvendelser om å delta i ulike slag av miljøvernarbeid. Det er et kompliment, men kapasiteten til de ansatte og aktive medlemmene i organisasjonen er begrenset. Vi erkjenner at vi ikke rekker over alle viktige saker. Vi ser imidlertid at kapasiteten kan økes dersom våre frivillige oppmuntres til å jobbe med de sakene de brenner for, med arbeidsmetoder de er komfortable med. Naturvernarbeid foregår på mange ulike måter og vi trenger engasjement på mange ulike nivåer. Terskelen for å engasjere seg i Naturvernforbundet skal være lav, og det skal legges til rette for kontinuerlig kompetansebygging ved bruk av interne og eksterne ressurser. Dette arbeidsprogrammet er så omfattende, at dersom alle punkter skulle oppfylles, så ville det være lite rom for å la aktive engasjere seg i ting de fatter særlig interesse for. For at arbeidsprogrammet ikke skal komme i veien for arbeidslyst skal det i hovedsak betraktes som forslag til aktiviteter. Kun punkter som er uthevet er instruksjoner til ansatte og styret. Disse gjennomføres i henhold til finansiering. Alt arbeid i Naturvernforbundet skal bygge på faglig kvalitet og Naturvernforbundets prinsippprogram.

Naturvernforbundet Hordalands innsats for naturen gjøres av frivillige og ansatte gjennom fag- og ressursgrupper, styret, sekretariatet i Bergen og prosjekter. I 2017 foreslås arbeidet gjennomført i fag- og ressursgrupper for naturmangfold, klima- og transport, bygg- og energi og visjonen for 2030, "Gode Grønne Norge". Her følger arbeidsprogram 2017 som styret ønsker at årsmøtet uttaler seg til.

1) Faglig arbeid

- Naturmangfold:
  - Prosjekter:
    1. **Naturglede Hordaland i henhold til finansiering.**
    2. **Den Naturlige skolesekken i Hordaland i henhold til finansiering**
  - Sette søkelys på sumvirkningen av alle naturinngrepene i Hordaland, og sette tap av naturmangfold på dagsorden.
  - Delta i det videre arbeidet med visjonsplanen "Gode grønne Norge 2030" som mellom annet skal vise hvordan man kan møte store trusler mot biologisk mangfold (kraftutbygging, infrastruktur, dårlig arealplanlegging, forurensing og klimaendringer) både i terrestre og marine miljø.
  - Arbeide for å avverge utbygginger i Øystesevassdraget og gi vassdraget varig vern.
  - Arbeide for å avverge kraftutbygginger i vernede vassdrag og arbeide for videre vern av Raundalselva og Opo.
  - Følge opp relevante arealplaner.
  - Fortsette samarbeidet med Forum for Natur og Friluftsliv.
  - Publisere saker om gruppens aktiviteter på nettsidene, sosiale og vanlige medier.
  - Arbeide for en bærekraftig forvaltning av havet og hindre all forurensing og forsøpling.
- Klima og transport:
  - Prosjekt: **Prøvekjøre elsykkel Hordaland i henhold til finansiering.**
  - Fremme karbonavgift til fordeling ("fee and dividend").

- Jobbe for miljøvennlig areal- og samferdselspolitikk i fylket. Jobbe mot motorveiprojekt, bl.a. Ringvei Øst og E39 over Bjørnafjorden. Jobbe mot vekst i flytrafikk.
  - Jobbe for avvikling av olje- og gassvirksomhet.
  - Publisere saker om gruppens aktiviteter på nettsidene, sosiale og vanlige medier.
- Bygg og energi:
    - Prosjekt: Oljefri og **Energismart bolig prosjektene i henhold til finansiering.**
    - Delta i det videre arbeidet med visjonsplanen “Gode grønne Norge 2030” som mellom annet handler om bærekraftige bygg- og energiløsninger i Hordaland.
    - Gjennomføre relevante aktiviteter.
    - Bidra til økt kompetanse internt og utad.
    - Fremme karbonavgift til fordeling (“fee and dividend”).
    - Publisere saker om gruppens aktiviteter på nettsidene, sosiale og vanlige medier.

2) Formidling, engasjement, utvikling og kompetansebygging

- Prosjekt: Naturlig onsdag Hordaland og nasjonalt. Engasjere faggruppene i programutvikling og gjennomføring av faglig og sosial møteplass for innbyggerne i Hordaland. Søke om støtte til regional og nasjonal gjennomføring og videostrømming fra Naturlig onsdag. Tilrettelegge for oppfølgingsaktiviteter og jevnlig introduksjonskurs for nye medlemmer.
- Formidling:
  - Formidle Naturvernforbundet som en drivkraft for en bærekraftig omlegging av samfunnet. Søke nye formidlingskanaler og styrke vervearbeidet.
  - Nettsidene: legge ut saker fra Naturlig onsdag.
  - Naturvest: Bidra til at magasinet speiler sakene vi jobber med.
- Engasjere:
  - Bygge et sterkere velgergrunnlag for et bærekraftig samfunn: Styrke medlemsutviklingen ved å verve på alle relevante arrangement som gjennomføres, styrke vervingen gjennom nettsiden, sosiale medier, stands og andre relevante kanaler.
  - Tydeliggjøre de samfunnsmessige fordelene av medlemskap i Naturvernforbundet ved å gi konkrete eksempler på hva vi jobber med og bygge medlemsidentitet og fordeler.
  - Invitere til engasjement via Naturlig onsdag, nettsidene og sosiale medier.
  - Gjennomføre strategihelg på Lygra.
  - Involvere Naturvernstudentene i faggruppene.
- Utvikle og finansiere:
  - Naturvokter Hordaland
  - Ta vare på det du har i Hordaland.
  - Plastjakten Hordaland.
- Kompetansebygging og -utvikling
  - Søke kunnskap om og utvikle opplegg for at Naturvernforbundet kan ta i bruk og formidle innovasjon inspirert av naturen.
  - Jobbe for økt fri finansiering av Naturvernforbundets natur og miljøvernarbeid.

Budsjett 2017

Naturvernforbundet Hordaland

17.03.2017

Side 1 / 2

Resultat

periode 0-12

	Bud. periode 2017	Periode 2016
	0 - 31.12	0 - 31.12
Salgsinntekt		
3000 - Avgiftspliktig inntekt	-1 322 050	-1 639 733
3100 - Avgiftsfrie inntekter medl. kontigent	-295 912	-297 440
3150 - Abonnement naturvest	0	-15 233
3200 - Inntekter utenfor avg.omr gaver	-79 600	-86 682
3201 - Frie inntekter hordaland fylke	-100 000	-100 000
3220 - Arrangement/deltakeravgift	-14 500	-16 452
3410 - Tilskudd/refusjoner- prosjekter	-670 000	-1 537 143
3420 - Periodisering inntekt	-272 469	-49 786
3430 - Diverse refusjoner/kontordrift	-70 000	-104 315
Sum salgsinntekt	-2 824 531	-3 846 784
Annen driftsinntekt		
3790 - Andre driftsinntekter	-160 000	-179 349
Sum annen driftsinntekt	-160 000	-179 349
Sum driftsinntekter	-2 984 531	-4 026 133
Varekostnad		
4000 - Provisjon natur vest	66 800	110 640
Sum varekostnad	66 800	110 640
Lønnskostnad		
5000 - Lønn til ansatte	1 913 290	1 808 100
5010 - Feriepenger	229 595	216 972
5400 - Arbeidsgiveravgift	302 147	257 458
5410 - Arbeidsgiveravgift av feriep.	32 373	30 593
5800 - Refusjon av sykepenger	0	-81 207
5900 - Gave til ansatte	3 000	2 117
5920 - Yrskesskadeforsikring	6 500	4 944
5945 - Otp / pensjon	107 144	99 048
Sum lønnskostnad	2 594 049	2 338 026
Annen driftskostnad		
6210 - Leie av lokaler	115 264	105 212
6215 - Strøm	13 000	8 945
6220 - Kontorhold	9 000	7 247
6225 - Kopiering, utskrift mm	15 000	12 905

6230 - Telefon	14 000	11 440
6235 - Internett fastlinje	28 000	25 454
6240 - Porto	52 000	87 939
6250 - Forsikringer	5 500	5 011
6510 - Aktiviteter/delt.avg/medlemskap	60 000	75 168
6520 - Materiell (trykking,brosjyre)	55 000	74 170
6540 - Utstyr	60 000	20 634
6700 - Revisjons- og regns.honorar	100 000	89 063
6790 - Arbeidstjenester prosjekter	302 250	836 655
6840 - Aviser tidsskrifter mv.	800	448
6950 - Gaver/representasjon	10 000	4 232
7025 - Annonsering/profilering	25 000	18 487
7060 - Gave natur og ungdom	25 000	10 000
7100 - Bilgodtgjørelse oppgavepliktig	2 000	0
7140 - Reisekostn.ikke oppgavepliktig	65 000	41 897
7150 - Diettkostnader oppgavepliktige	8 000	2 628
7770 - Bank-og kortgebyrer	2 500	2 004
7790 - Andre kostnader	0	-4
7830 - Tap på fordringer	10 000	0
Sum annen driftskostnad	977 314	1 439 533
Sum driftskostnader	3 638 163	3 888 199
Sum driftsresultat	653 632	-137 933
Annen renteinntekt		
8050 - Andre renteinntekter	-22 000	-21 657
Sum annen renteinntekt	-22 000	-21 657
Sum ordinært resultat før skattekostnad	631 632	-159 590
Sum ordinært resultat	631 632	-159 590
Sum årsresultat	631 632	-159 590
Overført annen egenkapital		
8950 - Overført org. fond	-315 816	159 590
8960 - Overf. annen egenkapital	-315 816	0
Sum overført annen egenkapital	-631 632	159 590
Sum resultat	0	0

